

III. FRANCOUZSKÁ SPOLEČNOST NA KONCI 2. TISÍCILETÍ II

Osnova:

<u>III. FRANCOUZSKÁ SPOLEČNOST NA KONCI 2. TISÍCILETÍ II</u>	1
<u>III.3. CIZINCI VE FRANCII</u>	1
<i>III.3.a. Imigrační politika</i>	1
<u>III.4. SPOLEČNOST A NÁBOŽENSTVÍ</u>	5
<i>III.4.a. Sekularizace</i>	5
<i>III.4.b. Katolická církev v krizi</i>	5
<i>III.4.d. Politický pluralismus</i>	5
<i>III.4.e. Ostatní vyznání</i>	6
<u>PRAMENY A POUŽITÁ LITERATURA:</u>	8

III.3. Cizinci ve Francii

Francie je zemí imigrace. Po roce 1945 si léta hospodářské obnovy vyžádala opětné oslovení pracovních sil sídlících za hranicemi metropolitní Francie. O několik desetiletí později zejména v období hospodářské krize v 70. letech je naopak polit. vedení nuceno uchýlovat se k restriktivním opatřením a k znovunastolení národnostní otázky. Obnovení nacionalistických nálad ve společnosti přesouvá problém imigrace do středu politických debat.

III.3.a. Imigrační politika

Po osvobození je tedy vzhledem k demografickému deficitu nutno oslovit cizí pracovní sílu. V roce 1945 je legislativně definována francouzská národnost a vytvořen Národní imigrační úřad (ONI - Office national d'immigration). Ten si klade za cíl uspokojit poptávku po pracovní síle na straně jedné a straně druhé usmířit tuto poptávku s obyvatelstvem Francie cestou výběru populace kulturně snadno asimilovatelné. Ministerstvo práce si podrželo kontrolu nad udělováním víz, jež byla nezbytnou podmínkou pro vstup cizích pracovníků na francouzské území. Stát kontroluje imigrační proces, který je chápán jako součást hospodářské politiky. Snad právě proto se úřady chovají shovívavě, když umožňují vstup i bez pracovní smlouvy. Podniky této politice vychází vstříc a oslovují alžírské pracovní síly. Alžírčané jsou totiž až do roku 1962 z právního hlediska bráni za Francouze a po tomto roce až do roku 1968 se těší právu volného pohybu na území Francie.

Imigrace do Francie se naplno rozbíhá až ve druhé polovině 50. let. Od 1945 do 1955 počet imigrantů (zejména z Alžírsku a Itálie) stagnuje, což lze vysvětlit pouze zdlouhavostí administrativní procedury a nedostatkem zájmu ze strany veřejného mínění. Po roce 1955 se masivní imigrace snaží vyhovět potřebám rychle se rozvíjející ekonomiky. Nelegální imigrace je velmi záhy úředně legalizována a v letech 1956 - 1972 počet přistěhovalců přesahuje 2 miliony, což představuje příliv zhruba 125 000 lidí ročně.

<i>Příliv přistěhovalců</i>		
	Cizinci	% všech obyvatel Francie
1954	1 765 000	4,1
1962	2 170 000	4,7
1968	2 621 000	5,3
1974	3 442 000	6,5

Pramen: INSEE, součty obyvatel.

Přistěhovalectví z Iberského poloostrova a z Maghrebu sílí, zatímco počet přistěhovalců z Itálie klesá. Nadále převládá přistěhovalectví z evropských zemí, jakkoli tato převaha se stále zmenšuje. Během 60. let roste především počet přistěhovalců z Portugalska, jejichž počet se zvýšil z 50 000 v roce 1962 na 759 000 v roce 1975. Mezivládní dohoda z roku 1971 učinila tomuto přistěhovalectví přítrž.

Populace přistěhovalců se neobvykle rychle a snadno začleňuje do většinové společnosti. Přistěhovalci si pozvolna osvojují republikánské hodnoty i kulturu. Pomáhá jim v tom škola, hlavní integrační nástroj, ale i politická a odborová soudržnost, sportovní činnosti, atd. Během dvou až tří generací jsou tito přistěhovalci plně integrováni do francouzského společenství a proces je stvrzen tzv. **naturalizací** (udělení státního občanství). Naproti tomu se začleňování populace pocházející ze severní Afriky jeví jako mnohem složitější. Kromě tradiční brzdy, již je odlišnost náboženská a kulturní, svou roli sehrála i snaha Francouzů nechat přistěhovalce z Maghrebu pykat za národněosvobozenecký boj svých soupeřů během dekolonizace v 50. letech 20. stol. Vzhledem k tomu, že tito získávají zaměstnání pouze v nejnižší situovaných sférách, stávají se automaticky sociálně slabými a jako první pociťují dopad hospodářské krize v 70. letech 20. stol.

Až do 70. let je cizinecká populace převážně mužského pohlaví a v dospělém věku. Obraz přistěhovalce je nadále obrazem pracujícího v průmyslu, převážně dělníka. A není třeba podtrhovat, že tito dělníci jsou mezi prvními oběťmi pracovních úrazů a nemocí z povolání a že tito lidé „opomíjení konzumní společností“ žijí ve zcela nevyhovujících podmínkách.

V **70. letech** nastává **obrat**. Při sčítání lidu v roce 1975 žije na území Francie 3.442.000 cizinců. V roce 1982 jich je 3.680.000 a v roce 1990 3.580.000. Relativní neměnnost těchto údajů v sobě skrývá neustálý imigrační příliv zhruba 100.000 osob ročně. Úměrně tomu roste podíl Francouzů, kteří přijali fr. občanství: 2 % francouzské populace v roce 1945, 2,9 % v roce 1962 a 3,1 % v roce 1990. Počet nezákonných přistěhovalců, který se odhaduje na 300.000 až 500.000 osob, hraje významnou ekonomickou roli.

Stejně tak roste i počet **neevropských přistěhovalců**: 52 % v roce 1982 a 59 % všech imigrantů v roce 1990. Severní Afrika jakožto země původu fr. přistěhovalců je na prvním místě, i když jsou to právě Portugalci (649 714 v roce 1990), kdo tvoří největší imigrační skupinu před Alžířany (614 207) a Marokánci (573 252). Vývoj směrem k rodinnému způsobu života implikuje omlazování a postupnou feminizaci této populace. Tři čtvrtiny přistěhovalců sídlí na východ od pomyslné čáry Le Havre - Sète. Osa Paříž-Lyon-Marseille je hlavní přistěhovalceckou oblastí s nárůstem populace v protikladu k tradičním průmyslovým oblastem v severovýchodní Francii, jež se vylidňují. Od konce 70. let je francouzský asimilační model mnohými pozorovateli zpochybňován, nicméně podle průzkumu provedeného INSEE¹ v roce 1992 lze pozorovat, že soudě dle jazykových, náboženských a rodinných praktik asimilace zdárně pokračuje. Avšak i zde jsou jisté výjimky jako například

¹ Institut national de la statistique et des études économiques (Státní ústav statistiky a ekonomického výzkumu).

turecká menšina má tendenci se asimilaci bránit, mládež alžírského původu má stále větší potíže s uplatněním na trhu práce.

Přistěhovalec je stále více vnímán jako společenská zátěž. Od roku 1990 se pravidelně 40% Francouzů více či méně otevřeně přiznává k rasistickým postojům. Roku 1989 si 74% Francouzů myslelo, že pokud Francie ihned nezastaví imigrační toky, hrozí jí ztráta národní identity. Průzkumy však také ukazují, že rasismus má sociální základ. Nárůst rasově motivovaných činů mobilizuje od poloviny 80. let různá protirasisticky orientovaná seskupení (SOS Racisme, MRAP - Mouvement contre le racisme, l'antisemitisme et pour la paix - Hnutí proti rasismu, antisemitismu a za mír) a vede veškeré církevní špičky k výzvám k bratrství a národní solidaritě.

Snahu **zastavit přistěholectví** a regulovat imigrační proud lze pozorovat u všech francouzských vlád od roku 1974. Valéry Giscard d'Estaing se rozhodl zastavit imigraci do Francie hned od svého nástupu do prezidentského úřadu. Po prvních relativně liberálních opatřeních následuje v roce 1977 přísnější státní politika spočívající v zastavení přistěholectví celých rodin, poskytnutí finančních prostředků umožňujících návrat zpět a násilná vyhoštění. Tato politika jdoucí proti francouzské tradici zaznamenává nejednu protichůdnou reakci a během obou prezidentských období François Mitterranda prošla imigrační politika značným vývojem. Během dvou prvních let svého vládnutí se levice jeví jako tolerantní, když legalizuje stav 132.000 nelegálních přistěhovalců. Značný počet opatření se snaží usnadnit integraci imigrantů, avšak po roce 1983 se opět zpřísní kontroly a represe. O rok později je vytvořeno pobytové povolení na 10 let s možností prodloužení, čímž stát svým způsobem odpovídá na požadavky cizinců. Až do roku 1993 všechny socialistické vlády jdou cestou opatrné politiky snažící se regulovat tok přistěhovalců. Mimoto na počátku 90. let přijímají socialisté pojem integrace a čím dál více odmítají „právo na odlišnost“, stejně jako perspektivu „multikulturní společnosti“. Během dvou kohabitací 1986-1988 a 1993-1995 lavírují pravicové vlády mezi věrností republikánským principům a represivní politikou. V letech 1993-1997 zákony Pasqua-Debré představují zpochybnění zemského práva a pravomoci policie jsou posíleny. Z toho pro cizince vyplývají jen další životní komplikace. V srpnu 1996 vyvolává vyhoštění nelegálních přistěhovalců - tzv. „sans-papiers“ - z kostela sv. Bernarda v Paříži vlnu odporu. Cílem Jospinovy vlády od roku 1997 je snaha o stabilizaci stavu imigrantů ve Francii a o začlenění těch, kteří si to přejí.

Otázka imigrace představuje ve francouzské politice značně ožehavé téma. Od 80. let krajně pravicový Front national klade tuto otázku do středu svých otevřeně xenofobiích projevů. Jeho představitelé odsuzují „invazi“, „kolonizaci“, „etnické bandy“ a provolávají jako jedinou možnost „národní upřednostnění“. Přistěhovalec se tak stává obětním beránkem všech neduhů společnosti, počínaje nejistotou a konče nezaměstnaností. Politika asimilace je považována za bezvýchodné řešení zpochybňující národní identitu.

Nárůst volebních preferencí FN vede ostatní politické formace k definování se vůči jeho pozicím. Pravicové parlamentní strany jsou rozděleny mezi zachování humanistické koncepce a voličstvem slyšícím na extremistická prohlášení. Některá témata, která vzešla z krajní pravice, lze rovněž rozpoznat i v programech parlamentních pravicových stran.

Ani chování levicových stran není jednoznačné. Socialistická strana zůstává do značné míry věrná politice, jejíž cestu nastoupila na počátku 70.let a která představuje značně liberální postoje. Od počátku 80. jsou některé radnice vedené komunisty dějištěm zkratového chování, jež ostře kontrastuje s internacionalistickou a antikoloniální tradicí KSF. Tato posledně jmenovaná strana dává přednost úplnému zastavení imigrace a postupnému začlenění do fr. spol. všech cizinců, kteří již pobývají na území Francie.

Od roku 1945 mají přistěhovalci hlavní podíl na tom, že počet fr. obyvatelstva vzrostl o 40 %, k čemuž je nutné ještě připočítat značný nárůst produktivity fr. hospodářství. Dnes má

každý pátý narozený Francouz alespoň jednoho rodiče či prarodiče přistěhovavšího se během 20. století.

III.4. Společnost a náboženství

Francie je v očích ostatní Evropy, dědičky latinské kultury, zajisté zemí katolické tradice, kde reformační hnutí postihnoucí fakticky celou duchovní Evropu 16. století rozhodně neslavilo úspěch. Až do roku 1905, kdy byl přijat zákon o odluce církve od státu, těžila katolická církev ze svého postavení jedné z hlavních politických institucí.

III.4.a. Sekularizace

Když vyšla v roce 1943 kniha abbé Godina a Daniela *France, pays de mission ?* (Francie, země misie?), byl již úpadek religiózních praktik více než zřejmý a kniha si kladla otázku ohledně dalšího osudu Francie jakožto země křesťanství. Ovšem vývoj tohoto postupného zesvětšování není ve Francii lineárním procesem, v různých dobách a za různých režimů docházelo k přílivům ke katolicismu i k odlivům. Jestliže od Revoluce do roku 1860 se Francouzi navraceli ke katolické víře a k jejím úkonům, od roku 1860 až do roku odluky tomu bylo právě naopak. Stejně tak od 1. svět. války po 50.-60. léta dochází k opětovnému přílivu ke katolicismu, v 60. letech 20. stol. se Francouzi od této víry odvracejí. A jestliže 4 Francouzi z 5 o sobě dnes tvrdí, že jsou katolíky, je potřeba rozlišovat mezi intenzitou jejich katolictví. Měříték této intenzity je hned několik a v rámci každého z nich lze pozorovat jistou regresi od poloviny 50. let: účast na nedělní mši tak nepřestává klesat (v roce 1955 se jí účastnilo 24 % populace, 1970 20 % a 1995 jen 10 %). Stejně tak je na ústupu i velikonoční přijímání, instituce zpovědi se takřka vytratila. Francie se stala katolickou zemí agnostiků. Přežívá pouze kult mrtvých. Smývají se i regionální rozdíly, jež byly po dlouhou dobu značné. Katolicismus dnes není ničím jiným než osobní volbou zakládající se na vlastním povědomí a nemající již nic společného s vírou jako takovou.

III.4.b. Katolická církev v krizi

Katolická církev je dnes vnímána jako instituce v krizi. Od 50. let. 20. stol. má tento proces několik průvodních znaků: je ukončena činnost dělnických kněží, vztahy s Vatikánem jsou spíše napjaté než harmonické (zejména po přijetí zákonů uvolňujících morální tabu v polovině 60. a 70. let – legalizace antikoncepce, interrupce, usnadnění rozvodového řízení, atd.). V neposlední řadě to jsou i konflikty spojené dekolonizací a alžírskou válkou, jakož i klesající zájem o kněžské roucho citelný od roku 1965 (v letech 1965-1985 klesl počet kazatelů a řeholníků z 65.000 na 43.000). Tento trend má na svědomí logicky i postupné stárnutí aktivního duchovenstva, jež se projevuje zejména v čím dál tím menší schopnosti katolické církve oslovovat mladou generaci. Tím se zproblematizoval i přístup k věřícím a pečování o ně, zejména pak po upuštění od výuky katechismu (věrouky) na státních školách. Francouzská společnost se během 20. stol. postupně sekularizovala, což se projevilo i v rostoucím rozdílu mezi tím, co je morální (odpovídající křesťanské morálce), a tím, co je zákonné (legislativa již nevychází z principů křesťanské morálky).

III.4.d. Politický pluralismus

Po celá desetiletí od 19. stol. až po 2. polovinu 20. stol. byla patrná jistá příčinná souvislost mezi náboženskou příslušností a politickým chováním. Katolíci voliči měli tradičně konzervativní sklony. Od Francouzské revoluce si katolická část Francie (sever, západní Francie, východní okraj Francouzského středohoří - Massif central) zachovává věrnost katolické pravici. Po osvobození tento trend posiluje i neúspěch křesťansko-

demokratické strany MRP (Mouvement républicain populaire), jejíž program se nese v ideálech odboje.

Avšak od 60. let 20. stol. pluralismus v politickém chování Francouzů přispívá ke zmenšování rozdílů mezi katolíky a ostatními Francouzi. V 50. letech začíná katolíky přitahovat dokonce i „mendésismus“ (podle premiéra Pierra Mendès-France v letech 1954-1955), který by se dal přirovnat k obrozenému a netradičnímu socialismu. Během prezidentských voleb v roce 1995 je tato tendence již patrná: zatímco nejvěrnější a praktikující katolíci dávají svůj hlas kandidátovi s konzervativními sklony, 35% nepraktikujících katolíků dává svůj hlas levicovému kandidátovi či kandidátovi ekologistů.

III.4.e. Ostatní vyznání

Islám je druhým náboženstvím v zemi. Jednotlivé vlny imigrantů vždy měnily náboženskou mapu Francie. Až do poloviny 20. století vlny přistěhovalců z Belgie, Itálie, Polska a Španělska jen posilovaly většinový katolicismus. Od 60. let minulého století vede četná imigrace ze severní Afriky k vytvoření silného muslimského společenství, které do dneška udělalo z islámu s 3 až 4 miliony věrných druhé největší náboženství ve Francii. Zvýšil se i počet kultovních míst (chrámů) z 438 v roce 1983 na přibližně 1.200 v roce 1994.

Z hlediska původu věřících je islám značně nehomogenní a zaznamenává stejné vnitřní procesy jako ostatní vyznání: vzestup lhostejnosti vůči náboženství a ústup společensko-náboženských rituálů. Aféra okolo „islámského šátku“ (foulard islamique) z konce 80. let znovu nastolila otázku laickosti a bezkonfesijnosti francouzského školství a v širší míře i laickosti státu. O nové laickosti (necírkevnosti), která se již nedefinuje jako odmítání vyznání, ale jako možnost se svobodně vyjádřit, a vzít tedy za své i jakékoli vyznání, se neustále debatuje.

Jednotlivé větve **protestantismu** se potýkají se stejnými trendy a proměnami jako katolická církev. Stálý počet věřících (850.000, tedy 1,5 % všech Francouzů) vypovídá o pomalém rozpadu v rámci francouzské populace. Poměrně značně široký okruh lidí (4 – 6 % Francouzů) o sobě ovšem říká, že má blízko k protestantismu. Ten není jednotný a veškeré snahy o sjednocení mezi reformovanými (kalvinisté) a luterány ztroskotaly po roce 1968. Rovněž rozpory mezi pokrokaři a evangelíky jsou průvodním jevem v každém z protestantských vyznání. Zeměpisné rozložení protestantů v rámci Francie zůstává nicméně stále stejné. Protestanti v užším slova smyslu žijí převážně na jihu území, luteráni v Alsasku a v departementu Doubs, zatímco evangelíci jsou rozptýleni po celé Francii. Sňatky nečinící rozdíly mezi jednotlivými křesťanskými vyznáními vypovídají o jejich ubývajících důležitostech, stejně tak jako o takřka nulovém sociálním významu v rámci francouzské populace. Hodnoty protestantismu však umožnily snadné začlenění této církve do francouzské společnosti a vedly její členy k aktivní účasti na budování laické demokracie.

Současný **judaismus** prochází obdobím obrody. Před 2. světovou válkou a érou šoa² šla většina francouzských židů cestou asimilace s francouzskou majoritní kulturou. Po roce 1945 lze zaznamenat jistou duchovní obrodu židovské komunity čerpající z židovského myšlení (Emmanuel Lévinas, André Neher), vzestupu mládežnického hnutí a vytvoření státu Izrael. S příchodem 300.000 židů původem ze sev. Afriky v 60. letech 20. stol. doznala židovská komunita velké proměny, neboť tato sefardská odnož židovství do značné míry přispěla k renesanci specifické židovské kultury díky svému silnému poutu k tradicím.

Zmiňovaná obnova však vždy neznamená pouze návrat k náboženskému způsobu života, neboť židovská kultura žije v současnosti i z jiných oblastí poznání. Jími jsou studium jidiš, studium dějin židovství či poznávání příčin šoa. Tyto kulturní projevy židovství jsou zároveň jistými známkami odmítání akulturace v rámci současné francouzské společnosti. Zeměpisné

² Z koncentračních táborů se z 78.000 deportovaných francouzských židů vrátilo méně než 2.500.

rozložení tohoto společenství o 550.000 duších (3. největšího v rámci Diaspory) je takřka neměnné. Tradičními oblastmi s židovským obyvatelstvem jsou pařížská oblast (55 %), pobřeží Středozemního moře (15 %) a východ Francie (15 %).

Prameny a použitá literatura:

- BORNE, Dominique. *Histoire de la société française depuis 1945*. Paris, Armand Colin, 1992.
- CHOLVY, Gérard – HILAIRE, Yves-Marie. *Histoire religieuse de la France contemporaine*. Toulouse, Privat, 1988.
- GUILLAUME, Pierre. *Histoire sociale de la France au XX^e siècle*. Paris, Masson, 1993.
- LE GOFF, Jacques – REMOND, René (sous la dir. de). *Histoire de la France religieuse*, tome 4 : XX^e siècle. Paris, Éd. du Seuil, 1992.
- *L'État de la France*, Paris, Éd. de La Découverte, 1997.
- MENDRAS, Henri. *La Seconde Révolution française, 1965-1984*. Paris, Gallimard, 1994.
- POIRRIER, Philippe. *Société et culture en France depuis 1945*. Paris, Seuil, 1998.
- SCHOR, Ralph. *Histoire de l'immigration en France*. Paris, Armand Colin, 1996.